

The background is a stylized, layered illustration. The top half features a light blue sky with a dark red airplane flying across. Below the sky, a green landscape is depicted with a dark brown train moving from left to right. In the foreground, several dark silhouettes of people are walking or running. The bottom half of the image shows a yellowish-green landscape with a dark brown car and a person on a bicycle on a winding path. A large, dark brown bird is flying in the lower right quadrant. The entire scene is framed by a white border.

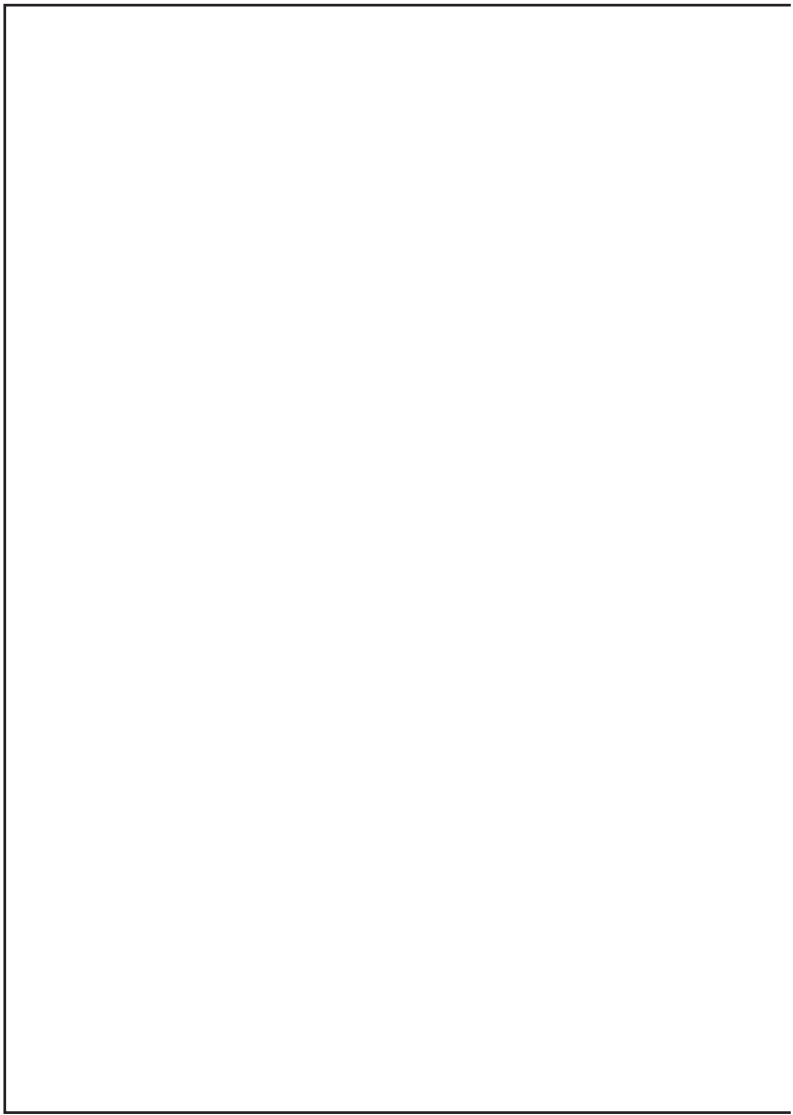
Louis
de Bernières

Jeseň
leteckého
esa

SVETOVÁ PRÓZA

Louis
de Bernières

Jeseň
leteckého esa

Z angličtiny preložil
OTTO HAVRILA

sloart

Copyright © Louis de Bernières 2020

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2022

Translation © Otto Havrila 2022

Poetry translation on pages 108 and 133 © Jana Kantorová-Báliková 2022

Illustrations & cover by Nicholas John Frith

ISBN 978-80-556-5145-3

Tento projekt podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov formou štipendia
Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Túto knihu venujem s nekonečnou vďačnosťou Lavínii
Trevorovej, ktorá pre mňa dlhé roky pracovala.

Ak nazveme túto jednotu šťastím, potom duch
tohto individua ho posiela do sveta, aby tam hľadalo šťastie.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Postavy

Prvá generácia, štyri sestry:

Rosie Pittová, príslušníčka Jednotky dobrovoľnej pomoci v obidvoch svetových vojnách, manželka Daniela Pitta, matka Bertieho a Esther.

Christabel, fotografka, bisexuálna milenka Daniela a Gaskell. Matka Felixa a Felicity.

Sophie, mechanička v prvej svetovej vojne, riaditeľka dievčenskej školy, Fairheadova manželka. Bezdetná.

Ottilie, príslušníčka Jednotky dobrovoľnej pomoci v prvej svetovej vojne, Frederickova manželka, matka Nory.

Prvá generácia, dvaja bratia:

Daniel Pitt, bojový pilot v prvej svetovej vojne, príslušník Úradu špeciálnych operácií v druhej svetovej vojne. Rosin manžel, otec Esther, Bertieho, Felixa a Felicity.

Archie Pitt, bývalý príslušník indickej armády. Bezdetný.

Prvá generácia, partneri:

Gaskell, maliarka, Christabelina milenka.

Fairhead, kaplán s pochybnosťami o viere, Sophiin manžel, najlepší priateľ Daniela Pitta.

Frederick, bývalý námorný dôstojník a dôstojník Indickej civilnej služby, Ottilin manžel, otec Nory.

Ashbridge Pendennis (Ash), Rosin prvý snúbenec, americký dobrovoľník, zahynul v roku 1915.

Druhá generácia:

Bertie Pitt, bývalý dôstojník kavalérie, syn Daniela a Rosie, Katin manžel, otec Theodora, Jemimy, Molly a Phoebe.

Kate Pittová, Bertieho manželka, matka Theodora, Jemimy, Molly a Phoebe.

Esther Pittová, dôstojníčka Ženskej kráľovskej námornej služby, zahynula na mori počas druhej svetovej vojny. Dcéra Daniela a Rosie.

Felix McCosh, architekt, syn Daniela Pitta a Christabell McCoshovej.

Felicity McCoshová, dcéra Daniela Pitta a Christabel McCoshovej.

Tretia generácia:

Theodore Pitt, syn Bertieho a Kate.

Molly Pittová, dcéra Bertieho a Kate.

Jemima, dcéra Bertieho a Kate.

Phoebe, dcéra Bertieho a Kate.

1

Prázdne puzdro

Zastal uprostred pristávacej dráhy, myslel na milenku. V duchu sa mu z ničoho nič vynoril jej milý, drahý obraz a vzápätí začul jej hlas, ktorý zopakoval, čo mu povedala večer do telefónu: „Nuž, zlatko, nemôžeme ustavične viesť vojny len preto, že ťa to baví. Kedy nás prídeš pozrieť? Budem ťa hýčkať.“

Vojna sa skončila a do istej miery bola rovnako vzrušujúca a zaujímavá ako tá predošlá, len oveľa čudnejšia. Prebiehala za mesačného svitu. Voľno mali nielen dlhé týždne, keď nesvietil mesiac, ale aj za noci, keď mesiac síce svietil, no na oblohe bolo priveľa mrakov, fúkal silný vietor alebo nemali naplánovú nijakú akciu. V predošlej vojne sa ani chvíľu nenudil, ustavične cítil vzrušenie a napätie, no v tejto vojne zabíjal čas nacvičovaním golfových úderov, dlhými prechádzkami po South Downs s požičanými psami, opravovaním motorky, čítaním a počúvaním hudby. Splnil si celoživotnú túžbu a zhltol Balzacovu *Ludskú komédiu*. Dvakrát prečítal celého Thomasa Hardyho, takmer všetky neveriteľne hlúpe romány Iana Haya, Montaignove *Eseje*, Sapperove romány o *Bulldogovi Drummondovi*, v ktorých vlastenecký a neohrozený hrdina „zhodí svoje okovy a razom je slobodný“, stovky starých čísel časopisu *Punch, or London Charivari*, celého Flauberta a takmer kompletne dielo P. G. Woodhousea. Počas svojich eskapád vo Francúzsku si požičiaval knihy dokonca od sedliakov a partizánov. Prečítal takmer celého Mauriaca a Duhamela, na naliehanie jedného komunistického

kolegu dokonca skúšal prelúskat *Kapitál* vo francúzštine, no bolo to príšerne suchopárne. Čítal slová, ale myslel na niečo iné.

Do očarujúcej, nádhernej Lily Ponsovej sa zaľúbil od chvíle, keď ju videl pred pár rokmi spievať v Paríži a potom vo svojej maličkaj izbičke na okraji letiska, v podstate obyčajnej drevenej búde, počúval jej platne z gramofónu s kľukou, až kým ich načisto nezodral a musel si kúpiť nové.

Okrem toho učil na letisku dvakrát týždenne francúzštinu každého, kto mal záujem alebo to potreboval. Väčšine posádok lietadiel prebleslo hlavou, že keby ich náhodou zostrelili nad Francúzskom, nezaškodilo by vedieť po francúzsky. Daniel bol obľúbený, pretože učil súčasný slang a komicky napodobňoval regionálne prízvuky.

Iste, vojny sa nemohli viesť len preto, že ho to bavilo, no s prázdny m koženým puzdrom na boku kráčal zo zbrojnice nahnevaný a namrzený, až kým si nespomenul na Christabel. Skúšal všetko možné aj nemožné, aby nemusel odovzdať revolver, no o všetkom rozhodol koniec vojny. Všetky zložky armády sa zase vrátili k svojej zvyčajnej mierovej činnosti. Všetko znova uviazlo v bahne otravných predpisov a nariadení. Pozná to každý letec; keď sa skončí vojna, pilota v kabíne lietadla nahradia mechanici a úradníci.

Daniel argumentoval a všelijako sa vykrúcal. Povedal, že hoci oficiálne slúžil v Kráľovských vzdušných silách, v skutočnosti pracoval pre Úrad špeciálnych operácií, a hoci bol veliteľom perute a neskôr aj eskadry, v skutočnosti je vojak a čaká na rozkazy, prečo by teda nemohol mať revolver aj s nábojmi zamknutý ako vždy v truhlici pod posteľou?

Svoj revolver miloval. Bol to Webley Mark 6, držal ho v ruke ako hudobník nástroj. Mal ho pri sebe celé štyri roky v okupovanom Francúzsku, keď lietal na Lysandri, privážal a odvážal špiónov a partizánov. Najmenej šesťkrát mu zachránil život. A teraz sa mu na opasku na ľavom boku hompálalo len prázdne puzdro.

Daniel bol v poslednej vojne bojovým pilotom, na konte mal množstvo zostrelených lietadiel, ale na jar 1918 sa rozhodlo, že bojové lietadlá budú používať na pozemné útoky. Časy rytierskych súbojov v oblakoch sa odrazu stali minulosťou. Namiesto toho kosil vojakov a kone po stovkách, lietal na Cameli v pekle protileteckej paľby a vždy len zázrakom prežil. Odvtedy sa pravidelne strhával zo živých snov, v ktorých lietal vo výške živého plota nad širošírymi kalnými kalužami, dočervena sfarbenými krvou ranených a umierajúcich, čo vyleteli z prevrátených služobných vozidiel.

V druhej vojne Daniel, vyzbrojený iba svojím revolverom, vždy mieril na pravé plece. Bol dobrý strelec a rozhodol sa každého nepriateľa zneškodniť tak, že ho odzbrojí. Už žiadne guľomety, žiadne masakre.

Seržant počas výcviku pred poslednou vojnou vravieval: „Pamätajte, chlapci, vašou najlepšou priateľkou je puška,“ no tento revolver bol niečím viac. Rád ho rozoberal, čistil, krútil bubienkom a díval sa, ako sa drážky v hlavni vinú k striebornej polpenci svetla v ústí. Zbožňoval medenú kefu a vyterák. Nadovšetko rád strieľal na väčšiu vzdialenosť a vždy sa usiloval o čo najmenší obrazec rozptylu. Strieľať na papierové terče, cítiť, ako mu zbraň skáče v rukách, vidieť, ako na násype za terčom vyrazí piesok, to bola očista, akú jeho utrápená duša potrebovala.

Nakoniec odovzdal revolver v zbrojnici pod podmienkou, že si ho bude môcť vyzdvihnúť vždy, keď si bude chcieť zastrieľať, nik iný z neho nebude strieľať a nikdy mu neprikážu, aby si vzal inú zbraň.

Tak ako v roku 1918, aj mier v roku 1945 kváril Danielovu dušu. Za vojny nemalo význam premýšľať o budúcnosti a kto o nej premýšľal, budil prekvapenie a znepokojenie. No koncom roka 1918 sa tešil na manželstvo a na nejakú zaujímavú prácu niekde v kolóniách. Teraz mal päťdesiattri rokov a jeho matka a jedna dcéra boli mŕtve. Manželstvo s Rosie odumrelo a s jej bohémskou sestrou Christabel, ktorá

bola dodnes jeho milenkou, mal dve deti. Bol to dlhý a šťastný vzťah, ktorý prehĺbili dlhé obdobia odlúčenia a radostné zvitania.

Daniel zatiaľ zostal v Kráľovských vzdušných silách, pretože do obchodovania s motorkami sa už nechcel púšťať a nič iné nevedel vymyslieť. Vďaka vysokej hodnosti, skvelej službe a udeleným vyznamenaniam bol na tom relatívne dobre. Dostal aj ubytovanie. Jedinou alternatívou bolo učiť niekde na škole francúzštinu.

Teraz, na konci vojny, ho ťažilo na srdci až priveľa jaziev. Prvou bola dcérina smrť, druhou nedávny skon jeho matky, treťou skutočnosť, že syn ho takmer od narodenia odmietal. „Mám syna,“ opakoval si často, „lenže kde, dočerta, je?“

V tých dňoch sa cítil dvojnásobne ponížený. Ako kedysi povedal Christabel: „Bol som bojovým pilotom a príslušníkom špeciálnych jednotiek, a môjmu synovi je úplne fuk, či žijem, alebo som mŕtvy.“ Keď nahnevane kríval bez milovaného revolvera po tichom letisku, pripadal si opustený ako prst a rozhodol sa, že vyhľadá Bertieho, skúsi mu všetko vysvetliť, zmieria sa a konečne bude všetko, ako má byť.

Na polceste do svojho baraku zastal a pozrel na oblohu, kde už nelietali Spitfiry ani Hudsony. Zo slnka neprilietali Messerschmidty, Stuky ani Focke-Wulfy. Na prístávacej dráhe sedeli krdle kačíc a čajok. Počul ich škrekot a hlahol dedinských zvonov v diaľke. Vojna sa naozaj skončila; nastal čas prázdnych puzdier, všedných, no krásnych vecí ako dobré jedlo a láska. Odrazu znovu zatúžil po Christabelinom náručí. Musí ísť do Hexhamu za Gaskell a Christabel.

2

Gaskell späť v Hexhame

Keď sa Gaskell vrátila domov do Hexhamu, zistila, že všetko je v troskách a život je odrazu fádnejší, než vôbec pokladala za možné.

Najprv zašla do stodoly slúžiacej ako hangár pre tri dvojplášňiky, o ktoré sa delila s Danielom Pittom a ktoré kúpil po poslednej vojne za pesničku od Výboru na likvidáciu lietadiel. Vráta sa nedali odhasprovať, musela si pomôcť olejom a kladivom. Lietadlá boli po šiestich rokoch, keď sa o ne nikto nestaral, v dezolátnom stave, stačil jediný pohľad v matnom svetle a bolo jej jasné, že sa nedajú spojzduť alebo to bude nesmierne nákladné. Plachty zhnité, drôty zhrdzavené, motory ukradnuté, sedadlá rozožraté myšami, vo vzperách červy, pod hornými krídelkami lastovičie hniezdo. Na trámoch hniezda holubov. Premýšľala, kde v dnešných časoch ocele a hliníka zoženie klasického mechanika. Boli to skľučujúce myšlienky, preto radšej zavrela vráta a vykročila k domu. Rozhodla sa, že sa o tom porozpráva s Danielom.

Zastala pri sekvoji, čo vyhúkla na veľkom trávniku pred domom, a usúdila, že dom je na rozpadnutie. Niektoré okenné rámy boli zhnité, v štrbinách medzi tehľami rástla budleja. Ríny zarastené machom, na streche chýbali škridly. Všetko pohlcovala príroda, pastviny zarástli prhľavou a čerňom, stroje boli rozkradnuté alebo zhrdzavené, les posiaty štíhlymi stromčekmi súperiacimi o svetlo. O to všetko sa staral pán Wragge.

Vedela, že za to môžu dve svetové vojny. Hájnici a robotníci odišli vo februári 1915 spolu s regrútmi do Flámska a v lete nasledujúceho roka tam všetci zahynuli počas jedného jediného dňa. Píla odvtedy stála, veľká cirkulárka s dvojmetrovým kotúčom odpočívala, hrubé kožené hnacie remene slabli a rozpadávali sa, vodné koleso vonku v potoku sa nehýbalo, lopatky obrástli lišajníkom a visela z nich tráva.

Medzi vojnami sa im s Christabel darilo držať statok nad vodou vďaka svojim umeleckým úspechom, ale smrť jej rodičov znamenala pre statok takmer osudnú ranu. Museli sa poriadne obracať, a potom prišla ďalšia vojna.

Vďaka Bohu za Ufúlanca Wraggea! Po rozpustení domobrany roku 1944 odišiel z Norfolského pluku a pustil sa do nového boja – proti silám prírody na stoakrovom statku a s domom so sto oknami. Vďaka tomu, že vedel prerobiť brokovnicu na mušketu, mali zverinu aj drevo, na ktorom ju opekali. Zdalo sa, že je celý rok ošľahaný vetrom a slnkom, a bol aj veselý, akoby ho stále poháňahlo čosi, čo mu nedoprialo oddychu. V roku 1915 prežil v Kut-al-Amare osmanské zajatie so všetkým, čo k tomu patrí.

Vnútri sa dom zmenil na nepoznanie. Christabelina sestra Sophie tam presťahovala svoju dievčenskú školu z Blackheathu aj s pätnástimi babami, ktoré sa naháňali po chodbách a prázdnych izbách, čmárali po stenách a z kobercov, postelí, gobelínov a stoličiek si robili dômyselné pelechy. V kôlnach a stajniach sa ubytovalo pätnásť veselých šibaliiek pracujúcich v poľnohospodárstve aj s dozorom. Potom dorazil z Liverpoolu tucet detských utečencov. Bol to chaos, ale krásny, a väčšina detí spomínala na vojnové roky bez rodičov ako na najkrajšie v živote. Na Sophie so svätožiarou zo šedin spomínali ako na anjela radosti. Christabel, ktorá ich často fotografovala ako divé zvieratá na safari, si pamätali ako láskavú vysokú dámu s fotoaparátom, ktorá ich nútila sadiť zemiaky a vždy im dala kúsok čokolády.

Gaskell po celý ten čas slúžila vo Vzdušných pomocných silách. Lietala na všetkých typoch lietadiel od Hurriganu, Defiantu až po bombardér Lancaster a poznala každé letisko v Británii. Spávala v stanoch, kôľňach, stodolách, na korbách nákladiakov. Vracala sa vlakom, loďou, rebrinákom. Veľakrát na ňu útočili nemecké bombardéry, no vždy vedela odpovedať, pretože bola vyzbrojená už pri prilete, nie pri odlete. So škrípajúcimi zubami a celá spotená sa naučila využívať mračky, predstierať smrtiacu vývrtku, otočiť sa a hroziť čelným nárazom, uniknúť a modliť sa, aby ju nezostrelili guľometom, keď letí nechránená pod modrou oblohou. Naučila sa núdzovo pristávať na poliach a bez podvozku pristáť v lese. Naučila sa takmer všetko, čo sa naučil Daniel Pitt za Veľkej vojny.

Gaskell milovala Daniela Pitta, hoci bol Christabeliným milencom a mal s ňou dve deti. Spolu s Christabel vychovala Felixu a Felicity a to ju naplňovalo neskonalým šťastím. Milovala Daniela za to, že im dal deti, ale aj preňho samého. Málokedy naňho žiarlila tak, ako keď jej Christabel zahla s inými ženami. Pravdaže, keď bol u nich, v noci ležala sama a premýšľala, čo Daniel a Christabel robia, no nadráňom k nej Christabel, vyváňajúca kolínskou, takmer vždy vkrázla do postele, pritúlila sa a pošepkala: „Vieš, že ťa ľúbim rovnako, však, zlatko? Možno aj viac.“

Za vojny Gaskell vídala Daniela Pitta oveľa častejšie než Christabel, pretože často chodila do Tangmere a Daniel mal voľno vždy, keď nesvietil mesiac. Vedel šikovne vymeniť prídel cigariet za benzín, a tak chodieval na sajdke do Brightonu a na výlety do Winchesteru a Salisbury. Nechal ju šoférovať, čo nedovolil nikomu okrem Ufúľanca Wraggea, no medzi ňou a Danielom bol kamarátsky vzťah, aký býva medzi mužmi, a o jeho vzťahu s Christabel sa nikdy nebavili.

Teraz sa písal september 1945 a všetky tie roky boli fuč. Deti sa vrátili do Blackheathu a Liverpoolu, s lietaním a vzrušením bol koniec. Po mladých poľnohospodárskych pracovníčkach ostali len prázdne postele na kolieskach a zlomené

srdcia. Gaskell bola zase so svojou milenkou a premýšľala, či to bude ako predtým a či ju ešte vôbec ľúbi. Gaskell sa pozrela do zrkadla a všimla si, ako sa zmenila. Pred vojnou nosila norfolské sako, pumpky, elegantnú kravatu, košeľu s vysokým golierom, zelenú baretku a monokel. Fajčila Black Russians v dlhocznej cigaretovej špičke, vlasy začesané dozadu si natierala brilantínou a rozprávala s bloomsburským prízvukom.

Teraz nosila pevné pánske topánky, praktický pánsky tvídový oblek a sivé vlasy mala prikrátke, aby si ich mohla česať dozadu. Pri fajčení kašľala a abdullasky alebo Black Russians nemala roky, len lacné cigarety, stačilo, keď sa trochu naklonili, a už sa z nich trúsil tabak. Tvár mala červenšiu, črty akoby rozmazanejšie. Biedna strava a horúčkovitá činnosť za vojny si vyžiadali svoju daň. Uvedomila si, že kedysi bola svojím spôsobom krásna, tak ako Christabel. Z toho všetkého ostali iba fascinujúce zelené oči.

Včera večer hovorila s Christabel a dospeli k rozhodnutiu. Jediný spôsob, ako obnoviť ich spoločný život, je práca. Gaskell musí znovu vziať do ruky paletu a Christabel musí znovu zaplniť tmavú komoru snímkami. Spoločný život si vyžaduje plán. Zamerajú sa na prvú výstavu po vojne. Bude sa konať v septembri 1946 v Londýne, Edinburghu a Dubline. Bude to ich spása skrze Umenie.

3

Ufúlanec Wragge (1)

Po skončení druhej vojny to bolo tak trochu ako po skončení tej prvej: my, starí vojaci, sme premýšľali, čo teraz bude a najmä čo bude s nami. V Norfolskom pluku, vo zvyškoch môjho starého pluku, som sa mal za vojny výborne, väčšinu času sme strávili v Thetfordskom lese, a aj po vojne som mal šťastie, lebo po rozpustení domobrany som začal pracovať pre slečny Gaskell a Christabel v Hexhame a oproti tomu, čo som preskákaval v Mezopotámii roku 1915 a potom v tureckých lágroch, to bola prechádzka ružovou záhradou.

S kapitánom Pittom to bolo horšie. Hovorím „kapitán“, lebo si chcel nechať svoju starú hodnosť z Kráľovských vojenských jednotiek, ale do druhej vojny narukoval ako veliteľ letky a neskôr ho povýšili na veliteľa eskadry. Aj on kríval, lebo prišiel o dva prsty na nohe počas akejsi prísne tajnej misie vo Francúzsku, keď robili výzvedné lety na Lysandroch, nesmel o tom hovoriť, ale viem, že dostal Vojnový kríž, rád Čestnej légie a *Croix de Guerre*.

A mal aj zlomené srdce, pretože jeho dcéra Esther sa utopila, potopili loď, na ktorej sa plavila, do piatich minút bola na dne. Povedal by som, že trvalo dobrých päť rokov, kým sa znovu usmial, lebo niečo také človeku nevynahradia žiadne metále, vyznamenania a husárske kúsky.

Pred vojnou som s ním bol v Dortmunde, predávali sme motorky, začal s tým ešte so svojimi fricovskými kamarátmi, ktorých zajal za Veľkej vojny. Pravdaže, keď sa to zaseklo, museli sme sa vrátiť domov, a preto som aj odišiel od svojej

nemeckej paničky Baldhartovej. Neboli sme zosobášení, ale žili sme tak. Nemala ani pas a mysleli sme si, že sa nelúčime nadhlo. Spočiatku bola mojou domácou vo veľkom dome; predtým ako jej manžel padol pri Verdune, to bola nóbl vila. Keď som tam býval ja, ozývala sa smiechom ľahkých dievčat, niektoré si nechali platiť, niektoré nie.

S Baldhartovou som sa mal ako v raji, naozaj som ju mal rád. Doma v Anglicku som na ňu nedokázal prestať myslieť, ničilo ma to, vedel som, že po vojne sa tam musím vrátiť a dať sa s ňou znovu dokopy. Začiatkom roku 1946 som požiadal slečny Christabel a Gaskell o dva týždne voľna, súhlasili, a tak som si požičal od kapitána jeden z jeho Broughov a vybral som sa na motorke až do Dortmundu, aby som zisťoval, či tam ešte býva.

Čo si budeme hovoriť, Dortmund bol vždy diera plná hustého žltého smogu, vlhkých sadzí a smradu po síre a uhlí, no napriek tomu som ho mal rád, lebo som tam strávil najkrajšie roky svojho života, predával som s kapitánom motoriky a v tom dome plnom štetiek, kde kefoval každý s každým, som v posteli chľastal s Baldhartovou.

Lenže keď som sa tam vrátil, žiadny Dortmund som nenašiel, len tisíce akrov sutín a čmudiacich trámov. Žiadne domy, žiadne obchody, žiadny smog, žiadne Hoelschove oceliarne, dokonca ani holuby, potkany či mačky. Nepodarilo sa mi zistiť, kde mal obchod Willy s Fritzlom a kde stál Baldhartovej dom, lebo tam nebolo vôbec nič, ani len cedule s názvami ulíc. Človeku, ktorý sa chce pomstiť za Blitzkrieg a musí sa zbaviť tovární, na to stačí dvadsaťjedentisíc ton trhavín.

Ale pár ľudí sa tam predsa len našlo. *Trümmerfrauen*. Ženy v handrách, ktoré sa potulovali medzi troskami domov. Boli všade, kam sa človek pozrel, chudé ako triesky. Pripomínali mi tie úbohé Arménky v Mezopotámii v tisícdeväťsto päťnástom, čo mali na chodidlách pribité podkovy, no tieto mali chodidlá omotané handrami alebo papierom, ledva sa hýbali, nikdy sa však nevzdali. V malých šíkoch sa prehrabávali

v sutinách, či nenájdu dačo nepoškodené. Jednej som sa spýtal, či nevie, kde je ulica, na ktorej bývala Baldhartová, ale iba na mňa uprela veľké nepríčetné oči a pokrútila hlavou. Bola špinavá. Páchla.

Bola asi v Baldhartovej veku, a odrazu len vykročila ku mne, potkýnala sa na sutinách, tackala sa pri každom kroku, ruky mala zakrvavené, podišla ku mne, kľakla si a načiahla ku mne ruku dlaňou hore, celú ju mala došriabanú, tvár zafúľaná, vlasy zlepené. Pozrela na mňa a ponúkla sa za pár mariek.

Nuž, mal som vo vrecku nedojedený chlieb s lekvárom, dal som jej ho, zhltna ho, ešte aj papier oblízala ako pes, potom ku mne znovu vystrela ruku a spýtala sa, či niečo nechcem. *Was kann ich für Sie tun? Wollen Sie etwas?* Siahla mi do rozkroku, odstúpil som. Vo vrecku som mal dve polkoruny, vtisol som jej ich do ruky, čupla si a pozerala na ne. Čučala tam a civela na mince. Nevie, kde by ich mohla minúť. Nebola tam žiadna banka, kde by ich mohla vymeniť.

Šiel som ďalej, sadol som si na akési schody, ktoré kedysi viedli k dverám. Nemal som ani potuchy, kde som. Rozhliadal som sa po tej široširej pustatine bez konca, na všetky tie vyziabnuté *Trümmerfrauen*, mátohy v handrách, blúdiace po rozvalinách, oprel som si lakte o kolená a zvesil som hlavu. Už mi bolo jasné, čo sa v štyridsiatom treťom stalo s Baldhartovou.

Napriek tomu som sa tam potíkal ešte dva dni, potom som nasadol na Brough, vrátil sa domov a rozmýšľal o tom, že moja posledná šanca je fuč a teraz budem už len prežívať zo dňa na deň až do konca svojich dní.